

A határozott névelő

Egedi Barbara

Az ómagyar határozott névelő kialakulásának, használati körének és szerkezeti helyének meghatározásához és a folyamat történeti modellezéséhez elengedhetetlen a legkorábbi nyelvemlékek vizsgálata, amelyhez kézenfekvő korpuszt nyújt a legrégebbi, összefüggő narratív szöveget tartalmazó kódexünk. Előadásomban emellett érvelek, hogy a már dokumentált korszakokban az ún. névelő-előzmény vagy kettős természetű névmás-névelő kategória helyett egy teljes mértékben grammatikalizálódott névelőről beszélhetünk, melyet csupán sokkal szűkebb használati köre különbözteti meg mai utódjától. A névelő meglétét szemantikai és pragmatikai kritériumok segítségével igazolom, továbbá egy egyszerű szerkezeti modellt is javaslok a grammatikalizáció ábrázolására, illetve a felszíni egybeesés, a szerkezeti kétértelműség magyarázatára. Az ómagyar névelő tulajdonságainak megértéséhez nem is annyira annak szisztematikus (és ezért megjósolható) használati körét kell vizsgálni, sokkal inkább a „hiány grammatikáját”; más szóval azok a környezetek szorulnak magyarázatra, ahol a határozott névelő – várakozásainkkal ellentétben – nem jelenik meg.

A névelős szerkezet időben fokozatos eltolódást mutat az egyre inkább grammatikalizált használat irányába (vö. mai magyar „túldetermináltság”), ezért a teljes ómagyar korszak egyidejű vizsgálata vegyes, esetenként ellentmondásos képet eredményez. A Jókai-kódex, mint zárt korpusz, fent említett paraméterek mentén történő elemzése lehetőséget nyújt egy szinkrón – ráadásul viszonylag korai – nyelvállapot rekonstrukciójára.